

DOSKONALENIE SŁUCHU FONEMATYCZNEGO

Osiągnięcie przez dziecko prawidłowego stanu rozwoju mowy uwarunkowane jest określonymi dyspozycjami w funkcjonowaniu narządu słuchu i aparatu mowy.

W logopedii wyróżniamy trzy rodzaje słuchu:

1. Słuch fizyczny – zdolność słyszenia przez człowieka fal dźwiękowych o częstotliwości 16-20 000 Hz.

2. Słuch muzyczny – zdolność różnicowania i powtarzania podstawowych cech dźwięku: wysokości, barwy i głośności.

3. Słuch mowny – składa się nań słuch fonemowy i słuch fonetyczny.

a) Słuch fonemowy (fonologiczny, fonematyczny) to umiejętność rozróżniania najmniejszych elementów składowych wyrazów, czyli fonemów (np. „b” od „p”).

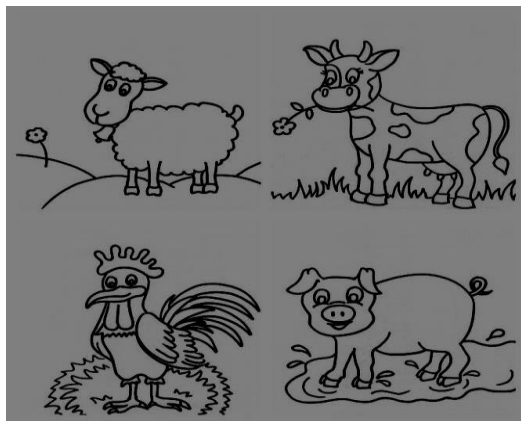
b) Słuch fonetyczny to zdolność odróżniania głosek oraz spostrzegania cech prozodycznych mowy (akcent, melodia, rytm).

Obok usprawniania motoryki narządów artykulacyjnych, ćwiczenia słuchowe (słuchu fizycznego, fonemowego, fonetycznego) są ważnym elementem usprawniania językowego dziecka. Umiejętność rozróżniania dźwięków mowy nie jest zdolnością wrodzoną, lecz wykształca się w dzieciństwie, pod wpływem bodźców słuchowych. A zatem, jest to złożony proces analizy i syntezy dźwięków mowy. Odpowiednio wykształcony słuch fonematyczny umożliwia prawidłową wymowę, wychwytywanie różnic między słowami podobnie brzmiącymi, ale mającymi inne znaczenie (np. Tomek-domek), a w końcu dokonywanie analizy i syntezy słuchowej wyrazów, co stanowi podstawową czynność w nauce czytania i pisania. Dzieciom, które wykazują trudności komunikacyjne różnego pochodzenia warto zaproponować tzw. wychowanie słuchowe polegające na uczestnictwie w różnego typu grach i zabawach rozwijających zarówno słuch fizyczny jak i słuch mowny (fonematyczny). Oto propozycja kilku przykładowych ćwiczeń.

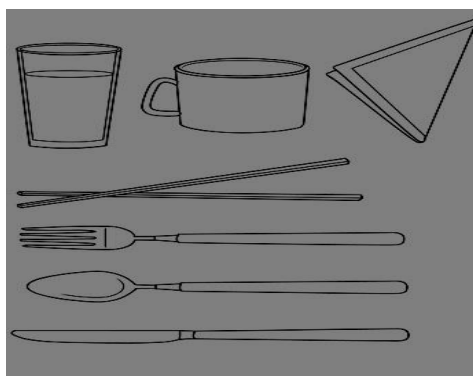
Życzę wesołej zabawy!

Ćwiczenia słuchowe z wykorzystaniem bodźców niewerbalnych.

1. Rozpoznawanie głosów zwierząt – szczekania psa, muczenia krowy, gdańskie kury, piania koguta, gęgania gęsi itp. Głosy mogą być nagrane lub wykonane przez osobę prowadzącą zabawę. Prezentujemy odgłos zwierzęcia a dziecko zgaduje, jakie zwierzątko je wydaje wymawiając jego nazwę lub pokazując właściwe zwierzę na obrazku lub figurkę je przedstawiającą. Następnie zadanie można utrudnić prezentując dwa lub trzy odgłosy. Możemy pytać o kolejność usłyszanych dźwięków.

2. Rozpoznawanie dźwięków z otoczenia – Kładziemy przed dzieckiem pomoce do ćwiczeń: np. papier, folię, kubek z wodą, kubek pusty, talerzyk, łyżeczkę, suszarkę do włosów, mikser itp. Dziecko obserwuje, a rodzic prezentuje dźwięki: szelest papieru, szelest folii, darcie papieru, dźwięk przelewanej wody, dźwięk mieszania łyżeczką w kubku, dźwięk kładzenia kubka na spodek, dźwięk suszarki, dźwięk miksera, dźwięk odsuwanej krzesła, dźwięk kroków, skrzypienie drzwi, zamykanie szafki itp. Następnie dziecko odwraca się, a rodzic podaje dźwięk. Dziecko odpowiada, co słyszało.

3. Rozpoznawanie dźwięków instrumentów - Kładziemy przed dzieckiem instrumenty, które mamy w domu (mogą być zabawkowe), np. bęben, trąbkę, cymbałki itp. Pokazujemy

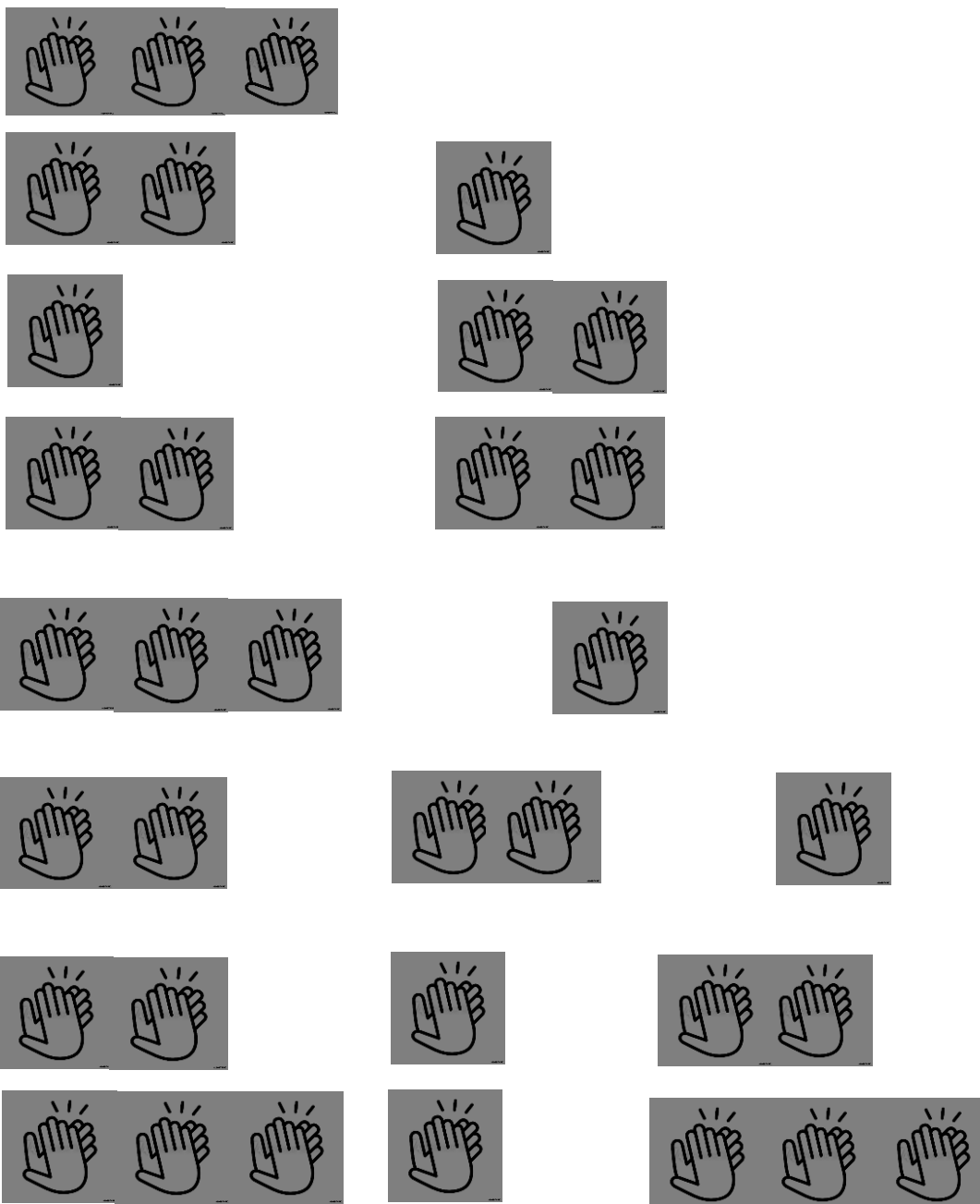
dziecku instrumenty, nazywamy je i wydobywamy z nich dźwięki. Pozwalamy dziecku zagrać na każdym z nich. Następnie dziecko odwraca się, a my podajemy dźwięk. Pytamy dziecko, jaki instrument słyszało?

4. Rozpoznawanie dźwięków wysokich i niskich - Do tej zabawy potrzebny będzie instrument, dzięki któremu uzyskamy dźwięki niskie i wysokie (np. pianino, flet lub cymbałki) oraz zabawka np. ptak lub samolot. Demonstrujemy scenkę: kiedy słyszymy długi, niski dźwięk - „ptak leci nisko”, kiedy słychać wysoki dźwięk -”ptak leci wysoko”. Po zapoznaniu dziecka z zasadami przystępujemy do zabawy. Dziecko trzyma zabawkę, a my nadajemy dźwięk. Zadaniem do wykonania dla dziecka jest pokazanie, czy ptak leci nisko, czy wysoko. Inna wersja tego ćwiczenia to rodzic pokazuje ręką w powietrzu wysokość lub narysowany na kartce schodek a dziecko śpiewa dźwięk (np. la...) o odpowiedniej wysokości.

5. Różnicowanie rytmu – Nadajemy dźwięki w określonym rytmie. Ćwiczenie zaczynamy od prezentacji rytmu. Dziecko najpierw widzi ruchy powodujące wywołanie dźwięków a potem stara się go odtworzyć. Posługujemy się zawsze jednym tonem. Możemy użyć do tego bębenka, ołówka stukającego o blat, klaskania itp. oto propozycje układów rytmicznych (dłuższy odstęp między klaśnięciami to pauza):

II wersja

Rozpoznawanie układu przestrzennego odpowiadającego wystukaniemu „rytmowi”.

Stukamy wybrany rytm a dziecko ma wskazać, który to szereg. Rozpoczynamy ćwiczenie od układów łatwiejszych i stopniowo wprowadzamy bardziej złożone.

Ćwiczenia słuchu fonematycznego.

1. Różnicowanie pojedynczych głosek - Rodzic wymawia dwie głoski. Zadaniem

dziecka jest rozpoznać ,czy wymówione głoski są takie same, czy różne. Dziecko może odpowiedzieć słownie lub gdy będą np. takie same klasnąć w ręce. Oczywiście należy najpierw wytłumaczyć znaczenie słów „ takie same- różne”.

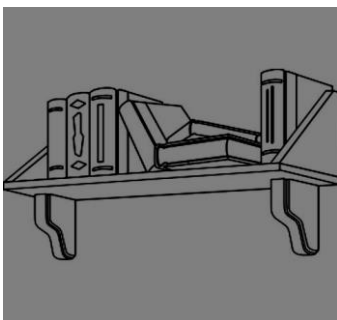
Przykłady: p - b = różne
b - b = takie same itp.

2. Różnicowanie sylab – Rodzic wymawia dwie dowolne sylaby, a dziecko jak w poprzednim ćwiczeniu określa czy są one takie same, czy różne.

Przykłady: ba - ga = różne
go - go = takie same
ke - te = różne
pa - ba = różne itp.

3. Różnicowanie słów różniących się jedną głoską – Rodzic wymawia pary słów różniące się jedną głoską. Zadaniem dziecka będzie wskazanie właściwego obrazka będącego ilustracją wypowiedzianego przez rodzica słowa. Młodszym dzieciom pokazujemy po dwa obrazki. Starszym można utrudnić wybór i pokazać więcej ilustracji, spośród których będzie musiało wskazać ten, który określa usłyszane słowo. Przed przystąpieniem do zabawy upewnijmy się, czy dziecko zna znaczenie wykorzystanych w ćwiczeniu ilustracji.

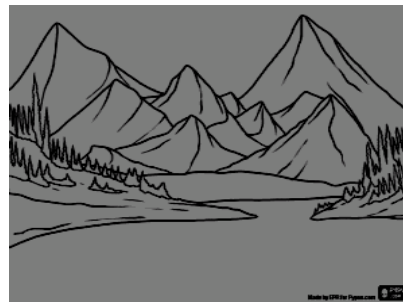
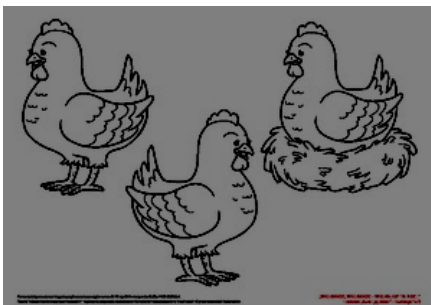
Wskaż, gdzie jest bułka? Gdzie jest półka?

Gdzie jest Tomek? Gdzie jest domek?

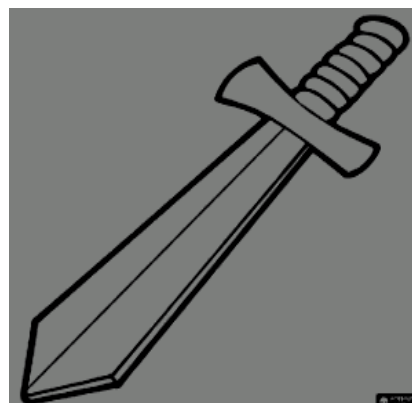
Gdzie są góry? Gdzie są kury?

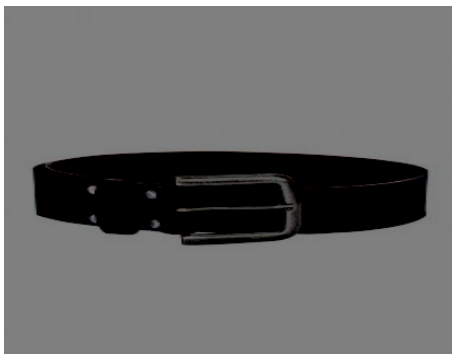
Gdzie jest murek? Gdzie jest Burek?

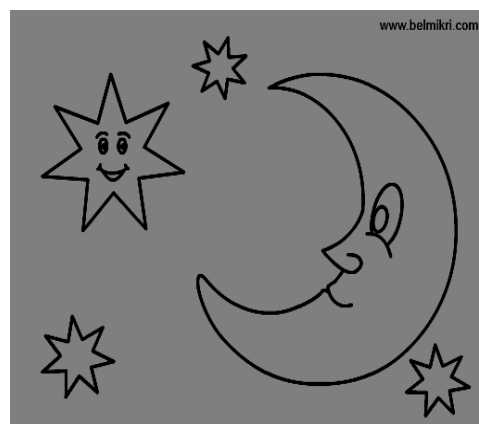
Gdzie jest miecz? Gdzie jest mecz?

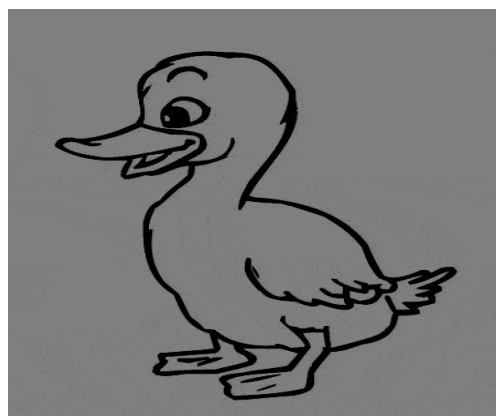
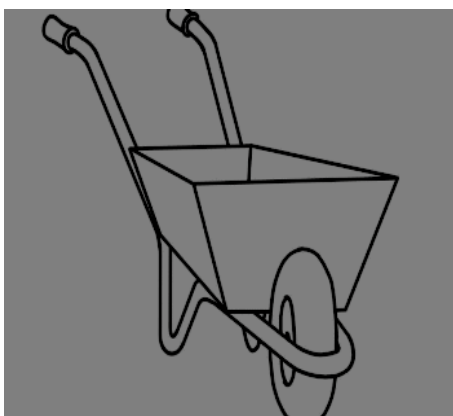
Gdzie jest pasek ? Gdzie jest piasek?

Gdzie jest nos? Gdzie jest noc?

Gdzie jest kaczka? Gdzie jest taczka?

4. Różnicowanie par głosek (dźwięcznej i bezdźwięcznej) – Na początku zabawy musimy dziecku wytłumaczyć co to znaczy głoska dźwięczna i głoska bezdźwięczna. W tym celu dotykamy dłonią dziecka do naszej szyi na wysokość krtani i tłumaczymy mu, że wymawiając „Z” (głoska dźwięczna) „gra” nasza szyja, drgają struny głosowe jak

struny w gitarze, co czujemy pod paluszkami dotykając szyi.

Gdy będziemy wymawiać „**S**” (głoska bezdźwięczna) to struny głosowe się nie ruszają i pod paluszkami nie czujemy drgań. Następnie dziecko to samo sprawdza na swojej szyi wymawiając obie głoski. Do zabawy wykorzystamy wyrazy dźwiękonaśladowcze.

Dla urozmaicenia ćwiczeń lepimy wraz z dzieckiem z plasteliny np. **muchę i węża lub rysujemy na kartce lub wykorzystujemy gotową kolorowankę. Wymyślamy historyjkę jednocześnie zapoznając dziecko z odgłosami, jakie te zwierzątka wydają.**

Następnie dziecko zamyka oczy, nasłuchuje odgłosu, jaki wydaje rodzic i odpowiada na pytanie „Kogo słyszeć?” lub wskazuje obrazek muchy lub węża. Potem następuje zamiana ról. **II wariant zabawy** może polegać na tym, że rodzic wymawia nazwę zwierzęcia a dziecko odpowiednio reaguje : naśladując lot muchy, biegając po pokoju, machając „skrzydełkami” i wymawiając dźwięk ZZZZZZ.....lub pełzając po podłodze i sycząc jak wąż SSSSS.....

To ćwiczenie służy do usprawniania słuchu fonematycznego i artykulacji głosek.

..
Podobnie wykorzystujemy pozostałe pary głosek dźwięcznych i bezdźwięcznych:

W (naśladujemy odgłos jadącego samochodu) / **F** (odgłos jadącego pociągu FFFFF...)

DZ (dźwięk dzwoneczka -DZYŃ DZYŃ...) / **C** (cykanie zegara CYK CYK CYK...)

DŹ (dziobanie kur DZIÓB DZIÓB...) / **Ć** (uciszmy kogoś Ć.....)

B (strzelamy z armaty B, B, B,gramy ba bębnie BUM) / **P** (pykamy fajeczkę P, PYK)

Bi (bicie dzwonu BIM BAM...) / **Pi** (naśladujemy piski myszy Pi,Pi,Pi....)

G (naśladujemy gęs GE,GE,GE...) / **K** (naśladujemy kurę KO,KO,KO...)

Gi (gaworzenie małego dziecka GiGiGi) / **Ki** (wołamy kota Kici Kici...)

Ź (dźwięk jadącego motocykla Ź-Ź-Ź-Ź.....) / **SZ** (szum wiatru, morza)

DŹ (dźwięk wiertarki DŹ.....) / **CZ** (jadący pociąg CZY CZY

Ź (dźwięk motocykla Ź-Ź-Ź-Ź.....) / **Ś** (lejemy wodę z sikawki Ś.....)

5. Co słyszysz? (dla dzieci 5-6 letnich). Rodzic wypowiada słowo, a dziecko wymawia głoskę, którą słyszy na początku danego słowa. II wersja zabawy- Jaką głoskę słyszysz na końcu usłyszanego słowa?

I wersja: lato - to słowo zaczyna się głoską L

II wersja: lizak – to słowo kończy się głoską K

6. Ciągi słowne. (dla dzieci 5-6 letnich) Pierwszy uczestnik zabawy wymawia słowo. Następny wymawia kolejne słowo zaczynające się na ostatnią głoskę wcześniejszego.
np.:lato – owoc – Celina – ananas – ser – rok – koń – niebo itd.

7. Doskonalenie analizy słów. (dla dzieci 6-letnich). Na stoliku układamy 6-8 klocków (kredek, patyczków, małych zabawek). Dziecko musi mieć możliwość wyboru, stąd dzieciom dajemy więcej pomocy, niż potrzeba do ćwiczenia.

Rodzic wymawia dowolne słowo a dziecko próbuje je przegłoskować i ułożyć je z klocków (każda głoska – jeden klocek). Dzieci nie pracują z literami. Bawią się tylko klockami.

np. Rodzic mówi **kot**. Dziecko odpowiada **k-o-t** i **układ tyle klocków ile słyszy w danym słowie głosek**.

8. Doskonalenie syntezy słów. (dla dzieci 6 letnich) Rodzic głoskuje dowolne słowo a dziecko próbuje odgadnąć jaki słowo wypowiedział rodzic np. Rodzic wymawia **k-o-g-u-t**. Dziecko składa głoski i wymawia **kogut**.

9. Ćwiczenia słuchania i przetwarzania fonologicznego. Rodzic czyta zdania a dziecko szuka słowo pasujące i rymujące się. (W nawiasach umieściłam odp. dzieci)

To jest wyraz rymujący się z „kłódka”
Pływa po morzu, to jest (łódka)

To jest coś, co rymuje się z „miasto”
Jest słodkie, jem je na deser. Już wiem, to(ciasto)

To, o czym mówimy, rymuje się z „duża”
Na chodniku, gdy deszcz pada, robi się(kałuża)

To jest małe zwierze, rymuje się z „płotek”
Ma wąsy i miauczy, to właśnie jest(kotek)

To przydatny mebel, brzmi trochę jak „kołek”
Można na nim siedzieć, jest z drewna, to(stołek)

Myślę o czymś, co ma dwie nogawki.
Rymuje się z „wygodnie”, to są.....(spodnie)

Myślę o czymś, przy czym siedzimy w klasie.
Rymuje się z „kawka”, to jest.....(ławka)

Myślę o ubraniu bez rękawów.
Rymuje się z „belka”, to jest.....(kamizelka)

Myślę o zwierzęciu, które nie śpi nocą.
Rymuje się z „głowa”, to jest.....(sowa)

Myślę o czymś, czym możemy pisać.
Rymuje się z „biuro”, to jest..... (pióro)

Myślę o czymś, na czym śpimy.
Rymuje się z „gruszka”, to jest.....(poduszka)

10. Odwróć kolejność słów. Rodzic wymawia znane zdania z wierszyków lub piosenek ze zmienioną kolejnością słów. Zadaniem dziecka jest poprawne wymówienie danego zdania. Przykłady:

Włazł płotek na kotek. (odp. Włazł kotek na płotek.)

Do fartuszka wpadła gruszka. (Odp. Wpadła gruszka do fartuszka.)

Stary mocno niedźwiedź śpi. (Stary niedźwiedź mocno śpi.)

11. Jakie słowo jest zaszyfrowane? Słowo **sto** zostało zastąpione kłaśnięciem w dłonie. Rodzic w miejscu sylaby **sto** klaszcze w ręce i dodaje inne części wyrazu. Dziecko odszyfrowuje cały wyraz:

sto-lica, sto-krotka, sto-pa, sto-noga, sto-lik, sto-łek, sto-ki, sto-i,

cia-sto , mia-sto , pro-sto , pa-sto- rał- ka,

12. Złośliwe echo. – zabawa w parze rodzic – dziecko; opiekun podaje przymiotniki, zadaniem dziecka będzie odpowiadanie wyrazem o znaczeniu przeciwnym, np.

czarny – biały, słodki – gorzki, mały – duży, dobry – zły, długi- krotki itp.

Opracowała:

Neurologopeda - Beata Krajewska

Bibliografia:

- D. Emiluta-Roza, Wspomaganie Rozwoju mowy dziecka w wieku przedszkolnym. CMPP, Warszawa 2003
- A. Lowe, Rozwijanie słuchu w zabawie. PZWL, Warszawa 1983.
- B. Roślowski, Słuch fonemowy i fonetyczny – teoria i praktyka. UG, Gdańsk 1993